

Το αρχέτυπο της Πολιτικής Αντιμετώπισης της Βιωσιμότητας του Συνταξιοδοτικού Συστήματος

Η βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος είναι ένα μείζον θέμα για κάθε κοινωνία. Με τον όρο «βιωσιμότητα» εννοείται η **διαχρονική δυνατότητα** μιας δεδομένης κοινωνίας να χρηματοδοτεί **ένα σταθερό και ικανοποιητικό επίπεδο ευημερίας** για τους απόμαχους του ενεργού οικονομικού βίου.

Όλα τα συνταξιοδοτικά συστήματα στην αρχική (ιδεατή) σύλληψη αποσκοπούν στην **αυτο-χρηματοδότηση**, δηλ. στη μη συμμετοχή του κρατικού προϋπολογισμού στη χρηματοδότηση του συνταξιοδοτικού συστήματος. Έτσι, στο διανεμητικό μοντέλο οι τρέχουσες εισφορές (εργαζομένων-εργοδοτών) θα πρέπει να καλύπτουν τις τρέχουσες συνταξιοδοτικές δαπάνες, και στο κεφαλαιοποιητικό όλα τα μέλη της κοινωνίας θα πρέπει να έχουν ατομικούς λογαριασμούς ασφάλισης, η απόδοση των οποίων θα διασφαλίζει την επίτευξη του επιθυμητού επιπέδου ευημερίας.

Όταν, για διάφορους λόγους, η **αυτο-χρηματοδότηση** δεν μπορεί να επιτευχθεί, το κράτος αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση του σχετικού **ελλείμματος** μέσω του κρατικού προϋπολογισμού. Η ύπαρξη αυτού του ελλείμματος (δηλ. η ανάγκη κρατικής χρηματοδότησης του συνταξιοδοτικού συστήματος) είναι ο κανόνας σε όλα τα συνταξιοδοτικά συστήματα κάθε οργανωμένης κοινωνίας, ανεξάρτητα από την επιλογή του συνταξιοδοτικού μοντέλου.

Όταν το έλλειμμα αυτό μεγαλώσει σε τέτοιο βαθμό που η συνέχιση της χρηματοδότησής του από τον κρατικό προϋπολογισμό καθίσταται πλέον προβληματική, φαλκιδεύοντας τη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος, η **Κυβέρνηση** καλείται να λάβει μέτρα και να θέσει συγκεκριμένα αποδεκτά όρια χρηματοδότησης (δαπάνες χρηματοδότησης ως ποσοστό του ΑΕΠ) που θα της επιτρέπουν να το εξυπηρετεί μέσα σε ένα χρονικά καθορισμένο ορίζοντα προβολής.

Για τις ανάγκες του αρχέτυπου που αναπτύσσουμε, τη *διαφορά* μεταξύ του πραγματικού ελλείμματος που δημιουργεί το κάθε φορά ισχύον συνταξιοδοτικό σύστημα και του ανώτατου επιτρεπόμενου ορίου που το καθιστά βιώσιμο, την ονομάζουμε **απόκλιση**.

Στόχος της όποιας Κυβέρνησης είναι να αντιμετωπίσει (να μειώσει, ή να εξαλείψει) αυτή την απόκλιση προκειμένου να διασφαλίσει τη μακροβιότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος που έχει υιοθετήσει.

Η εξίσωση της «**απόκλισης**¹», εξ' ορισμού, περιλαμβάνει το μέγεθος του **Βιώσιμου Ελλείμματος**, το οποίο είναι μια οικονομική, εν πολλοίς, εκτίμηση, με πολλούς παράγοντες να την επηρεάζουν. Όταν, λοιπόν, η εκτίμηση ενός οικονομικού μεγέθους εμπεριέχει υψηλό επίπεδο αβεβαιότητας, που οφείλεται ακριβώς στους πολλούς παράγοντες (μεταβλητές) που μπορούν να την επηρεάσουν, αφήνεται χώρος στην Πολιτική.

Η *πολιτική εκτίμηση* που οριοθετεί το ύψος του βιώσιμου ελλείμματος μπορεί, ανάλογα με την πολιτική συγκυρία, να μεταβάλλεται. Έτσι, μπορεί η Κυβέρνηση να εκτιμά ότι το επίπεδο βιωσιμότητας του συνταξιοδοτικού ελλείμματος έχει ως όριο το 15% του ΑΕΠ, ενώ η («δεξιά») αντιπολίτευση να θεωρεί το όριο αυτό, ως όριο ικανό για την κατάρρευση του κρατικού προϋπολογισμού ή αντίθετα (η «αριστερή» αντιπολίτευση), να το θεωρεί ως όριο κατάρρευσης του κοινωνικού κράτους.

¹ Απόκλιση= Πραγματικό Έλλειμμα – Βιώσιμο Έλλειμμα

Για τις ανάγκες του αρχέτυπου που αναπτύσσουμε, υποθέτουμε ότι σε ένα κράτος διαπιστώνεται ότι η χρηματοδότηση του ελλείμματος από τις συνταξιοδοτικές δαπάνες είναι αρκετά υψηλό και η Κυβέρνηση επιδιώκει να εξετάσει τις ρεαλιστικές εναλλακτικές επιλογές που έχει για να το μειώσει. Προκειμένου να υπάρχει ένα επίπεδο αναφοράς, δηλαδή ένα μέτρο σύγκρισης μεταξύ της υφιστάμενης κατάστασης (Πραγματικό Έλλειμμα) και της επιθυμητής, προσδιορίζει εκείνο το επίπεδο του ελλείμματος που θα καθιστά βιώσιμη τη χρηματοδότηση του συνταξιοδοτικού συστήματος (**στόχος**) και θέτει ως πολιτική προτεραιότητα, τη σταδιακή μείωση της **Απόκλισης** (διαφορά/ χάσμα /gap) μεταξύ του υφιστάμενου Πραγματικού Ελλείμματος και του Βιώσιμου Ελλείμματος (δηλ. του ελλείμματος που θα μπορεί να χρηματοδοτεί αδιάλειπτα και σε βάθος χρόνου, μέσω του κρατικού προϋπολογισμού).

Με δεδομένο ότι η μείωση του επίπεδο ευημερίας των συνταξιούχων (δηλ. η μείωση του ύψους των συντάξεων) δεν είναι αποδεκτή από κανένα μέλος της κοινωνίας², και συνεπώς η λύση αυτή δεν υπάγεται στις, πολιτικώς εφικτές, εναλλακτικές δυνατότητες της Κυβέρνησης για την αντιμετώπιση του προβλήματος, η τελευταία έχει τις εξής εναλλακτικές επιλογές (Σχήμα 1):

B2: Προσδιορίζει (εκτιμά με οικονομικούς όρους) ένα επίπεδο (ύψος) ελλείμματος που καθιστά το συνταξιοδοτικό αντικειμενικά «Βιώσιμο». Εφόσον η **απόκλιση**³ του πραγματικού από το αντικειμενικά βιώσιμο έλλειμμα είναι μεγάλη, αντίστοιχα μεγάλη (S) θα είναι και η πίεση που θα της ασκηθεί προκειμένου να ρυθμίσει το **στόχο** (επίπεδο βιώσιμου ελλείμματος) σε τέτοιο ύψος ώστε η απόκλιση να εμφανίζεται μικρή. Έτσι, με πολιτικούς πλέον όρους, εκτιμά ότι το έλλειμμα μπορεί να είναι βιώσιμο ακόμα και όταν είναι αρκετά υψηλό (Drifting Goal). Η αυξημένη, λοιπόν, πίεση για άμεση ρύθμιση, αυξάνει (S) το ύψος - της εκτιμώμενης τιμής- του βιώσιμου ελλείμματος, **το οποίο επηρεάζει προς την αντίθετη κατεύθυνση** [δηλ. μειώνει (O)] **την Απόκλιση** [επειδή, Απόκλιση=Π.Ε. – Β.Ε.].

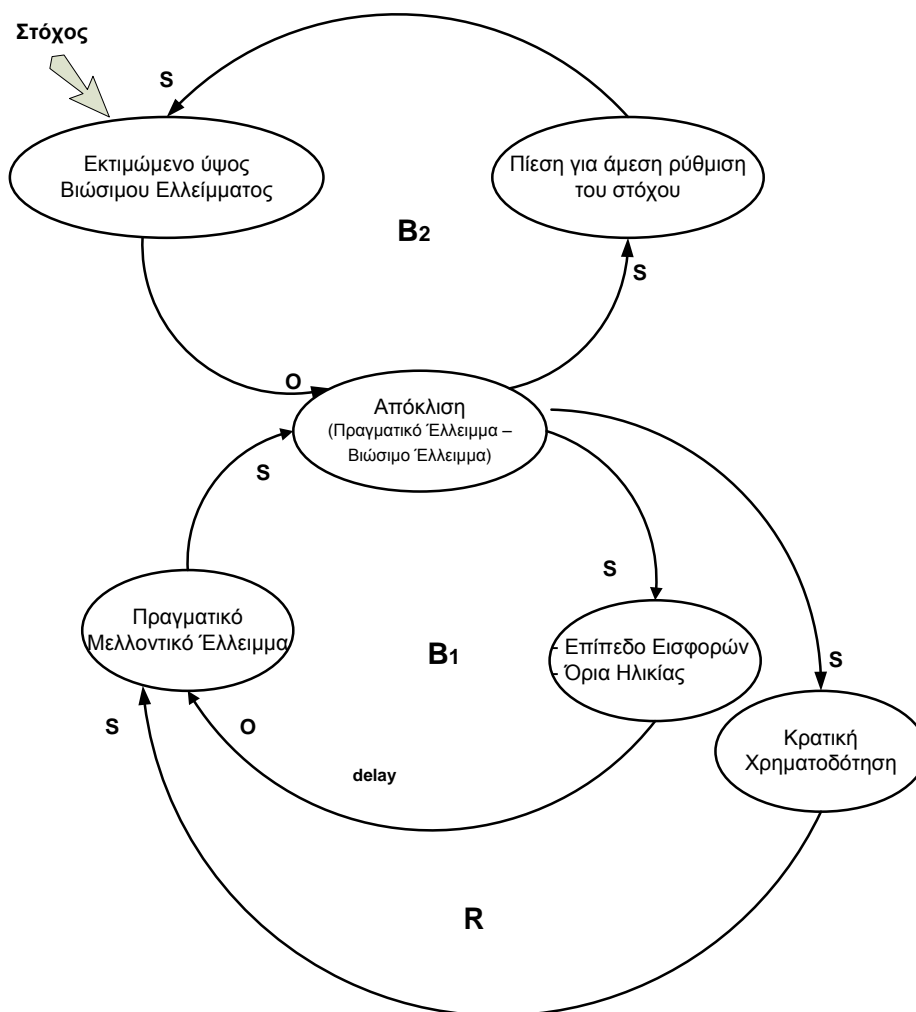
Αυτή η ανάδραση (**B₂**) είναι μια ανάδραση ισορροπίας καθώς η πολιτική πίεση που ασκείται στην Κυβέρνηση επηρεάζει προς την ίδια κατεύθυνση (S) τον καθορισμό του ύψους βιωσιμότητας του ελλείμματος (π.χ. μειωμένη απόκλιση συνεπάγεται και μειωμένη πίεση, η οποία επιτρέπει και τη μείωση (S) του εκτιμώμενου ορίου βιωσιμότητας, δηλ. τον προσδιορισμό της, πλησιέστερα στο αντικειμενικό ύψος βιωσιμότητας). Το εκτιμώμενο ύψος βιωσιμότητας του ελλείμματος επηρεάζει προς την αντίθετη κατεύθυνση (O) την απόκλιση και συνεπώς την ισορροπεί.

Αυτή την εναλλακτική θα τη ονομάσουμε: «πολιτικός καιροσκοπισμός»

² Το ότι οι συνταξιούχοι δεν θα συμφωνήσουν ποτέ στην περικοπή των συντάξεών τους θεωρείται αυταπόδεικτο. Όμως, το ίδιο ισχύει και για εκείνους που πλησιάζουν το όριο συνταξιοδότησης γιατί μπορούν να αντιληφθούν ότι είναι ενάντια στα μέσο-μακροχρόνια συμφέροντά τους (δηλ. τα επόμενα 3-5 χρόνια). Μιλώντας για *ορθολογικούς δρώντες*, θα πρέπει να δεχθούμε ότι ακόμα κι εκείνοι που έχουν αρκετά χρόνια μέχρι τη θεμελίωση του συνταξιοδοτικού τους δικαιώματος, δεν έχουν κανέναν άμεσο λόγο να συμβιβαστούν με την προοπτική χαμηλών συντάξεων για τα δικά τους γηρατειά. Ακόμα όμως και αν η υπόθεση του *ορθολογικού δρώντα* δεν μας βρίσκει απολύτως σύμφωνους, θα πρέπει να τη δεχθούμε ως αναγκαία υπόθεση για την πληρότητα του συγκεκριμένου αρχέτυπου.

³ **Απόκλιση:** Διαφορά μεταξύ του υφιστάμενου Πραγματικού ελλείμματος (Π.Ε.) και του επιδιωκόμενου Βιώσιμου ελλείμματος (Β.Ε.) –Στόχος.

Σχήμα 1

B1: Η Κυβέρνηση μπορεί, εναλλακτικά, να αυξήσει το επίπεδο των εισφορών και τα όρια ηλικίας για τη θεμελίωση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος προκειμένου, με μια χρονική υστέρηση, να μειώσει σταδιακά το πραγματικό μελλοντικό έλλειμμα και συνεπώς την απόκλιση (χάσμα/ διαφορά) μεταξύ του επιδιωκόμενου βιώσιμου ελλείμματος και του κάθε φορά υφιστάμενου ελλείμματος.

Αυτή η ανάδραση (**B₁**) είναι μια ανάδραση ισορροπίας καθώς η διορθωτική ενέργεια (μεταβολή ορίων ηλικίας και επιπέδου ασφαλιστικών εισφορών) είναι αντίστοιχη (**S**) με το μέγεθος της απόκλισης (χάσμα), δηλ. η *αύξηση* της απόκλισης συνεπάγεται την *αύξηση* των ορίων ηλικίας και τον ασφαλιστικών εισφορών (και αντίστροφα) και η διορθωτική ενέργεια είναι αντίρροπη (αντίθετη **-O-**) του πραγματικού μελλοντικού ελλείμματος, το οποίο με τη σειρά του ρυθμίζει αναλόγως (ισορροπεί) την Απόκλιση.

Αυτή την εναλλακτική θα τη ονομάσουμε: «Λογιστική»

R: Η τρίτη, πολιτικώς εφικτή, εναλλακτική επιλογή για την Κυβέρνηση είναι να επιλέξει την παράλειψη λήψης διορθωτικών μέτρων. Εφόσον, λοιπόν, επιλέξει να συνεχίσει να χρηματοδοτεί το υφιστάμενο έλλειμμα, ανεξαρτήτως του ύψους της απόκλισής του από το (αντικειμενικώς ή πολιτικώς προσδιορισμένο ως) βιώσιμο, θα εμπλακεί σε μια ανάδραση ενδυνάμωσης (**R**) η οποία στην καλύτερη περίπτωση θα διατηρεί την απόκλιση σε υψηλά

επίπεδα και στην πιθανότερη εκδοχή της (δηλ. με μια οριακή μεταβολή των δημογραφικών συνθηκών, όπως μια σταδιακή μικρή αύξηση του προσδόκιμου ζωής) θα προκαλέσει σωρευτικά (σε βάθος χρόνου) εκθετική αύξηση των δαπανών χρηματοδότησης και εν τέλει κατάρρευση του συνταξιοδοτικού συστήματος.

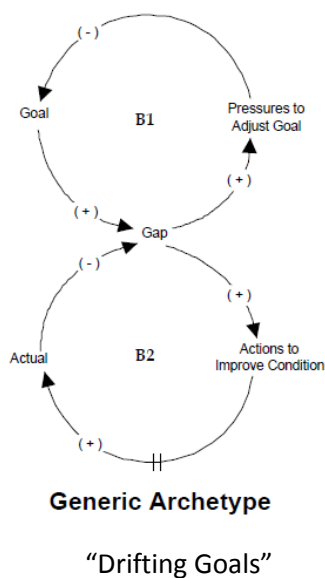
Αυτή η ανάδραση είναι μια ανάδραση ενδυνάμωσης (**R**) καθώς η αύξηση της απόκλισης συνεπάγεται την αντίστοιχη (**S**) μεταβολή της κρατικής χρηματοδότησης, η οποία επηρεάζει αντίστοιχα (**S**) το ύψος του μελλοντικού ελλείμματος το οποίο, με τη σειρά του, αυξάνει επιπλέον την αρχικώς υψηλή απόκλιση. Η ενδυνάμωση προς την κατεύθυνση αυτή μπορεί να προκαλέσει την κατάρρευση του ασφαλιστικού συστήματος γιατί δεν λαμβάνεται καμία διορθωτική ενέργεια προς την κατεύθυνση της μείωσης της απόκλισης, παρά μόνο χρηματοδοτείται παθητικά το υφιστάμενο κάθε φορά έλλειμμα.

Την εναλλακτική αυτή θα την ονομάσουμε: «ανεύθυνη και επικίνδυνη»

Η φιλοσοφία της δόμησης του αρχέτυπου της Πολιτικής Αντιμετώπισης της Βιωσιμότητας του Συνταξιοδοτικού, στηρίζεται στο βασικό αρχέτυπο “Drifting Goals” (Σχήμα 2). Το τελευταίο, υποθέτει ένα κενό (*gap*) μεταξύ ενός στόχου και μιας πραγματικής κατάστασης, όπου ο αποφασίζων έχει τη δυνατότητα να φέρει το σύστημα σε ισορροπία, είτε λαμβάνοντας μια διορθωτική ενέργεια η οποία, με μια σχετική καθυστέρηση, θα του μειώσει το κενό, είτε να μεταβάλει τον αρχικό στόχο με τρόπο ώστε το κενό να εμφανίζεται μικρότερο. Κατ’ αντιστοιχία λειτουργούν και στο δικό μας αρχέτυπο η «λογιστική» πολιτική (**B1**) και ο «πολιτικός καιροσκοπισμός» (**B2**).

Μια παρατήρηση που σχετίζεται με το αρχέτυπο που αναπτύξαμε είναι ότι έχει τα ίδια δομικά χαρακτηριστικά με αυτά του βασικού αρχέτυπου “Shifting the Burden” (Σχήμα 3) δηλ. έχει δύο αναδράσεις ισορροπίας (με τη μία από αυτές να παρουσιάζει «καθυστέρηση – *delay*») και μία ανάδραση ενδυνάμωσης. Η διαφορά έγκειται στο ότι η ανάδραση ενδυνάμωσης στο δικό μας αρχέτυπο λειτουργεί ομόρροπα προς το «Πραγματικό Μελλοντικό Έλλειμμα» (*fundamental solution*), ενώ στο βασικό αρχέτυπο λειτουργεί αντίρροπα (**O**). Επίσης, μια ουσιώδης διαφορά είναι ότι στο αρχέτυπο που αναπτύξαμε ο βρόγχος ενδυνάμωσης δεν συνδέει τις δύο εναλλακτικές πολιτικές επιλογές μεταξύ τους όπως, αντίθετα, γίνεται στο «Shifting the Burden».

Σχήμα 2

Σχήμα 3

